

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om adgang til vand: bekæmpelse af vandfattigdom og dennes konsekvenser for socialpolitikken**(Initiativudtalelse)**

(2023/C 349/10)

Ordførere: **Kinga JOÓ og Carlos Manuel TRINDADE**

Plenarforsamlingens beslutning	25.1.2023
Retsgrundlag	Forretningsordenens artikel 52, stk. 2 Initiativudtalelse
Kompetence	Sektionen for Beskæftigelse, Sociale Spørgsmål og Unionsborgerskab
Vedtaget i sektionen	21.6.2023
Vedtaget på plenarforsamlingen	13.7.2023
Plenarforsamling nr.	580
Resultat af afstemningen (for/imod/hverken for eller imod)	171/19/22

1. Konklusioner og anbefalinger

1.1. EØSU tilslutter sig fuldstændigt FN's resolutioner, der bekræfter, at vand er en grundlæggende menneskeret⁽¹⁾, og at det er af afgørende betydning for at kunne få fuldt udbytte af livet og alle menneskerettigheder⁽²⁾. I mål 6 i FN's verdensmål for bæredygtig udvikling (SDG'erne) og princip 20 i Den Europæiske Unions europæiske søjle for sociale rettigheder fastslås de generelle principper for retten til adgang til vand. I et scenario med klimaændringer får vandfattigdom større betydning, og det kræver offentlige politikker at bekæmpe den. I en situation med vandknaphed er det de sårbare befolkningsgrupper, der bliver mest berørt.

1.2. EØSU opfordrer Kommissionen og medlemsstaterne til at tackle vandfattigdom ved hjælp af en menneskerettighedsbaseret tilgang til alle vandpolitikker, som også er i overensstemmelse med den europæiske søjle for sociale rettigheder. Vand- og sanitetstjenester bør være bæredygtige, retfærdige, effektive, af høj kvalitet og økonomisk overkommelige for alle og bør være særligt rettet mod sårbare sociale grupper.

1.3. EØSU er af den opfattelse, at universel adgang for befolkningen til drikkevand og sanitet af høj kvalitet til rimelige priser bør behandles som et offentligt gode og ikke blot som en råvare, og at den derfor ikke bør forvaltes efter reglerne for det indre marked.

1.4. EØSU opfordrer Kommissionen til at fremme en fælles tilgang til forståelse af vandfattigdom på EU-plan og udvikle en omfattende definition af vandfattigdom, som giver mulighed for en konkret og fælles forståelse af vandfattigdom⁽³⁾, og inden for hvilken hver medlemsstat kan udvikle sin egen definition i forhold til de specifikke omstændigheder og i overensstemmelse med den europæiske definition.

⁽¹⁾ <https://www.ohchr.org/en/water-and-sanitation>.

⁽²⁾ <https://digitallibrary.un.org/record/687002>.

⁽³⁾ Se også Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om bekæmpelse af energifattigdom og EU's modstandsdygtighed over for udfordringer set fra et økonomisk og socialt perspektiv (sonderende udtalelse på anmodning af det tjekkiske rådsformandskab) (EUT C 486 af 21.12.2022, s. 88).

1.5. EØSU opfordrer Kommissionen til at udarbejde fælles retningslinjer for at overvåge adgangen til prisoverkommelige vandforsynings- og sanitetstjenester af høj kvalitet ⁽⁴⁾ samt de geografiske, sociale og kønsbestemte forskelle i forbindelse hermed på medlemsstats- og EU-plan og til at kortlægge situationen og løbende overvåge udviklingen. Dataene bør være pålidelige, gyldige og offentligt tilgængelige. Dette er også nødvendigt for at overholde artikel 16, litra a), i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2020/2184 af 16. december 2020 om kvaliteten af drikkevand (omarbejdning) (i det følgende benævnt drikkevandsdirektivet) ⁽⁵⁾, og EØSU forventer, at Kommissionens forslag til omarbejdning af direktivet om rensning af byspildevand ⁽⁶⁾, der indfører en artikel 19 om adgang til sanitet, vil blive vedtaget.

1.6. EØSU foreslår, at Kommissionen i den kommende revision af drikkevandsdirektivet medtager en garanti for universel adgang til vandforsynings- og sanitetstjenester, sådan som det fremgår af FN's mål 6 for bæredygtig udvikling. EØSU anbefaler Kommissionen at vedtage fælles retningslinjer for prissætning af vand og sanitet, inden for hvilke medlemsstaterne kan udvikle deres lovgivningsmæssige rammer i forhold til de specifikke omstændigheder. Sådanne retningslinjer bør respektere menneskers ret til vand og princippet om ikkeforringelse svarende til det, som FN anbefaler med hensyn til menneskerettigheder og adgang til drikkevand og sanitet.

1.7. EØSU understreger, at betaling for vandforsynings- og sanitetstjenester ikke bør bringe opfyldelsen af andre sociale behov i fare. EØSU opfordrer derfor Kommissionen til at udarbejde en oversigt over de foranstaltninger, der anvendes i alle medlemsstater, når det gælder prisoverkommelighed, specifikt over for sårbare forbrugere. På baggrund af denne oversigt opfordrer EØSU Kommissionen til at udarbejde fælles retningslinjer for medlemsstaterne, så de kan identificere husholdninger med problemer med prisoverkommelighed, og mere specifikt sårbare forbrugere, samt foranstaltninger til at tackle dem. Sådanne retningslinjer bør sikre, at ingen brugere i en sårbar situation får deres vandforsyning afbrudt ⁽⁷⁾. Foranstaltningerne bør være baseret på et holistisk syn på de berørte husholdningers situation, og der bør gøres brug af socialpolitiske instrumenter, boligpolitiske foranstaltninger og specifikke foranstaltninger vedrørende vandforsynings- og sanitetstjenester på en kontekstbestemt måde. Ved finansieringen af sådanne foranstaltninger bør der tages hensyn til solidaritetsprincippet, og det bør undersøges, om der ud over offentlig finansiering kan anvendes innovative finansieringsformer, f.eks. øremærkede midler til vandregninger.

1.8. EØSU anbefaler, at EU indfører og styrker en lovgivningsramme for vandkoncessionsaftaler for at forvalte vand som et offentligt gode snarere end en råvare, der kan handles med. En sådan lovgivningsramme bør:

- a) være i overensstemmelse med menneskerettighederne
- b) fremme vandøkosystemernes bæredygtighed
- c) etableres og gennemføres på en gennemsigtig måde og med offentlig deltagelse
- d) supplere rammen for koncessionsrettigheder med offentlige institutioner for at genvinde brugsrettighederne til vand til gengæld for en rimelig kompensation og under tørkekriser omfordele dem til brugere i nødsituationer.

1.9. EØSU bemærker, at der er stor forskel på offentlig og privat vandforvaltning, og at der findes gode og dårlige eksempler hos begge. På grund af sit fokus på profit kan den private forvaltning dog have svært ved at opfylde det grundlæggende krav om, at tjenesten skal være universel, dvs. komme 100 % af befolkningen til gode. EØSU mener, at den offentlige vandforvaltning bedre er i stand til at sikre universel adgang til vand og kloaksystemer til en rimelig pris og med passende kvalitetsstandarder samt genopretning og beskyttelse af økosystemer.

⁽⁴⁾ Som supplement til den overvågning, der er fastsat i drikkevandsdirektivet (direktiv (EU) 2020/2184).

⁽⁵⁾ EUT L 435 af 23.12.2020, s. 1. »Identificere mennesker uden adgang eller med begrænset adgang til drikkevand, herunder sårbare og marginaliserede befolkningsgrupper, og årsager til den manglende adgang« <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020L2184>.

⁽⁶⁾ 2022/0345 (COD), Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv om rensning af byspildevand (omarbejdning) COM (2022) 541 final.

⁽⁷⁾ Se også: <https://www.aquapublica.eu/article/news/access-water-and-sanitation-must-be-priority-commission-action-plan-implementation-pillar>.

1.10. EØSU mener, at EU og alle medlemsstaterne bør vedtage en miljøvision og udarbejde programmer til finansiering af vandforsyningsvirksomheder for at opnå en reduktion af lækager og tab, som er en af de største trusler mod forvaltningen af vandressourcerne. EØSU opfordrer Kommissionen og medlemsstaterne til at overveje og støtte nye og innovative tekniske løsninger til at bekæmpe vandknaphed såsom øget brug af gråt vand og rensset spildevand samt decentrale, små spildevandsrensningsanlæg.

1.11. EØSU opfordrer Kommissionen og medlemsstaterne til at sørge for offentlig finansiering til infrastrukturudvikling med særligt fokus på ressourcefattige boligejere og socialt ugunstigt stillede by- og landkvarterer, der længe har haft behov for infrastrukturenovering. Det bør overvejes at udvikle vand- og sanitetsinfrastrukturen i forbindelse med renoveringsbølgen. Desuden bør der i forbindelse med fysisk planlægning også tages højde for miljømæssigt, økonomisk og socialt bæredygtig levering af vandforsynings- og sanitetstjenester.

1.12. EØSU er nøje opmærksom på, at der i Europa findes adskillige vandløbsoplande, som involverer flere medlemsstater, og anbefaler, at der vedtages en politisk og teknisk forvaltningsramme, og at civilsamfundet inddrages i alle de eksisterende vandløbsoplande i EU (se punkt 6.4 og 6.5). EØSU foreslår, at Kommissionen vurderer resultaterne af vandløbsoplandenes forvaltning og indfører politiske, tekniske og deltagelsesbaserede mekanismer til at forbedre den. Kommissionen bør indføre et råd for vandløbsoplande, der repræsenterer alle interessenter og er et organ, der bistår myndigheden for vandløbsoplandet, og påtager sig rollen som mægler i grænseoverskridende konflikter.

1.13. EØSU anbefaler Kommissionen:

- at regulere meget vandintensive landbrugs- og industriprojekter, som kan give efterfølgende miljømæssige og sociale problemer, og i nogle tilfælde planlægge en udfasning af disse projekter, finde løsninger for de involverede virksomheder, arbejdstagere og områder og afsætte de nødvendige midler til at opnå balance i den løsning, der findes
- at udarbejde lovgivning for at sikre, at en minimumsstrøm når ud til havet
- sikre, at EU vedtager nødplaner, der prioriterer adgang til drikkevand i en knaphedskrise.

1.14. EØSU foreslår, at EU udarbejder forbrugerbeskyttelsespolitikker for at garantere, at alle har adgang til sikkert drikkevand til en rimelig pris og til passende kloaksystemer. I disse politikker bør der tages højde for de forskellige berørte parter (forbrugeres, arbejdstageres og virksomheders) deltagelse i høringsorganer.

1.15. EØSU opfordrer Kommissionen og medlemsstaterne til at træffe foranstaltninger for at øge EU-borgernes bevidsthed om vandets værdi og om vigtigheden af, at alle har adgang til vand og sanitet. Det potentiale, som kommunikation og uddannelse har til at øge bevidstheden, bør udnyttes til at fremme en mere bæredygtig anvendelse af vandforsynings- og sanitetstjenester⁽⁸⁾. Børn og unge bør være den primære målgruppe for en bæredygtig anvendelse af vandforsynings- og sanitetstjenester i fremtiden, men bevidstgørelsen bør omfatte alle aldersgrupper. Når det gælder husholdninger, der er ramt af vandfattigdom, bør bevidstgørelse medtages sammen med andre foranstaltninger for at forbedre husholdningernes adgang til prisoverkommelige vandforsynings- og sanitetstjenester af høj kvalitet.

1.16. EØSU understreger, at EU's og medlemsstaternes vandpolitikker bør ledsages af systematiske undersøgelser af personalebehovene i vandsektoren, herunder de nødvendige kvalifikationer, udvikling af arbejdsstyrken og forvaltning af sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen. Disse undersøgelser bør gennemføres i samarbejde med arbejdsmarkedets parter i sektoren.

⁽⁸⁾ Sådan som det bl.a. blev understreget i budskaberne og de politiske anbefalinger på vandtopmødet i Budapest i 2016 https://www.budapestwatersummit.hu/hu/Vilagtalalkozo/Letoltheto_dokumentumok og i Budapestappellen på vandtopmødet i 2019: https://www.budapestwatersummit.hu/en/Summit/Budapest_Appeal.

2. Indledning og udtalelsens anvendelsesområde

2.1. Vand er af afgørende betydning for alle livets aspekter. Det er også en central del af bæredygtig udvikling og vigtigt for freden i vores civilisation. Klimaændringerne har allerede forværret vandproblemerne og vil gøre det i endnu større omfang i fremtiden. Utilstrækkelige ferskvandsforsyninger lægger et stigende pres på samfundsgrupper, navnlig sårbare grupper.

2.2. I 2010 ⁽⁹⁾ anerkendte FN's Generalforsamling udtrykkeligt menneskers ret til vand og sanitet, som blev styrket af FN's vandkonference i 2023 ⁽¹⁰⁾. FN anerkender også, at rent drikkevand og sanitet er afgørende for opnåelsen af alle menneskerettigheder. Et af FN's 17 internationalt vedtagne mål for bæredygtig udvikling er mål 6 om at »sikre tilgængelighed og bæredygtig forvaltning af vand og sanitet for alle«. Foruden disse globale forpligtelser fremgår det af princip 20 i den europæiske søjle for sociale rettigheder, at alle har ret til adgang til basale tjenesteydelser af høj kvalitet, herunder vand og sanitet.

2.3. EU har fastlagt en omfattende juridisk og forvaltningsmæssig ramme for at sikre bæredygtig forvaltning af sine vandressourcer og har gjort fremskridt med dens gennemførelse ⁽¹¹⁾, ⁽¹²⁾. EØSU slår i tidligere udtalelser til lyd for, at udfordringerne med hensyn til vand hænger sammen med fattigdomsbekæmpelsen og ambitionen om at udrydde den ⁽¹³⁾, at vandforsyning og sanitet bør gøres til grundlæggende tjenesteydelser af almen interesse ⁽¹⁴⁾, og at adgangen til drikkevand for sårbare grupper og personer, der bor i isolerede egne, ugunstigt stillede landdistrikter eller udkantsområder, bør fremmes ⁽¹⁵⁾.

2.4. Denne initiativudtalelse henleder opmærksomheden på de aktuelle udfordringer, når det gælder adgangen til rent vand og sanitet. Den kommer også nærmere ind på de foranstaltninger, der bør træffes på europæisk, nationalt og lokalt plan, og på det organiserede civilsamfunds rolle i bekæmpelsen af vandfattigdom og virkningerne heraf, navnlig for de mest sårbare. Endelig kommer den nærmere ind på, hvordan man kan mindske de sociale, politiske og økonomiske virkninger af vandfattigdom og dens indvirkning på menneskers sundhed.

2.5. Selv om EU har en relativt gunstig placering globalt set, findes der vandfattigdom i EU. Manglende adgang til vand og sanitet af høj kvalitet til en overkommelig pris — en situation, der kan betegnes som vandfattigdom — er en hverdagsoplevelse for millioner af EU-borgere. Millioner af europæere nægtes med andre ord retten til adgang til vand og sanitet af høj kvalitet til en overkommelig pris.

2.6. Vandfattigdom har imidlertid vidtrækkende sociale, økonomiske og miljømæssige konsekvenser, herunder sundhedsrisici på individuelt og lokalt plan, nedsat beskæftigelsesegnethed og forringelse af den lokale økonomi, social udstødelse, miljøforurening, befolkningsbevægelser/migration og politisk ustabilitet. Sådanne konsekvenser er i vid udstrækning uforholdsmæssigt store i forhold til husholdningernes andel af vandforbruget og spildevandsproduktionen sammenlignet med industrien og landbruget. Dette afspejles i, at det første vellykkede europæiske borgerinitiativ vedrørte adgang til vand og sanitet og tog sigte på sikre vandforsynings- og sanitetstjenester for alle i EU, en højere prioritering af menneskerettigheder end markedsinteresser i vandforsyningen og en øget EU-indsats for at sikre universel adgang til vand og sanitet ⁽¹⁶⁾. Det er nødvendigt at tackle vandfattigdom for at nå Kommissionens politiske prioriteringer, navnlig hvad angår den grønne pagt og dens løfte om ikke at lade nogen i stikken.

2.7. Drikkevandsdirektivet forpligter medlemsstaterne til at træffe alle de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at sårbare og marginaliserede befolkningsgrupper har adgang til drikkevand. Det anerkender dog ikke den universelle ret til adgang til sikkert drikkevand og sanitet, som indgår i målene for bæredygtig udvikling. EØSU opfordrer Kommissionen til at medtage denne anerkendelse i den næste revision af drikkevandsdirektivet.

⁽⁹⁾ Resolution nr. 64/292: *The human right to water and sanitation* (2010), https://www.un.org/waterforlifedecade/human_right_to_water.shtml.

⁽¹⁰⁾ https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-03/Closing%20press%20release_waterconference_FINAL_24Mar.pdf.

⁽¹¹⁾ Omarbejdning af drikkevandsdirektivet (2018).

⁽¹²⁾ Forslag til revision af direktivet om rensning af byspildevand (2022).

⁽¹³⁾ Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om integrering af vandpolitikken i de øvrige EU-politikker (sonderende udtalelse på anmodning af det ungarske rådsformandskab) (EUT C 248 af 25.8.2011, s. 43).

⁽¹⁴⁾ Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om »Meddelelse fra Kommissionen om det europæiske borgerinitiativ »Rent vand og sanitet er en menneskeret! Vand er et offentligt gode, ikke en råvare!« (COM(2014) 177 final) (initiativudtalelse) (EUT C 12 af 15.1.2015, s. 33).

⁽¹⁵⁾ Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om forslag til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv om kvaliteten af drikkevand (omarbejdet) (COM(2017) 753 final — 2017/0332 (COD)) (EUT C 367 af 10.10.2018, s. 107).

⁽¹⁶⁾ <https://right2water.eu/>.

2.8. EØSU bemærker med beklagelse, at de tilgængelige data er begrænsede og fragmenterede, hvilket gør det svært at få et samlet overblik over fænomenets omfang og karakteristika.

3. Adgang til vand og sanitet af høj kvalitet

3.1. 2,2 % af EU's befolkning, svarende til ca. 9,8 mio. mennesker, anvender ikke sikkert forvaltet drikkevand fra en forbedret kilde, der er tilgængelig i deres hjem⁽¹⁷⁾. Yderligere 2 %, svarende til ca. 9,4 mio. mennesker, har kun adgang til basale drikkevandstjenester uden for deres hjem⁽¹⁸⁾. Ca. 450 000 mennesker med bopæl i EU⁽¹⁹⁾ har ikke engang adgang til basale drikkevandstjenester. 6,7 mio. mennesker i EU, svarende til 1,5 % af befolkningen, lever uden sanitære faciliteter, dvs. i en husholdning med hverken bad, bruser eller et indendørs toilet med skyl, mens 84,5 mio. mennesker, svarende til 19 % af befolkningen, lever uden adgang til sekundær spildevandsrensning som et minimum⁽²⁰⁾.

3.2. Vandfattigdom rammer navnlig sårbare personer og husholdninger.

- Husholdninger, der lever i fattigdom, har over tre gange større sandsynlighed for at bo uden sanitære faciliteter⁽²¹⁾.
- Manglende adgang til vand, sanitet og hygiejne har en uforholdsmæssigt stor indvirkning på kvinder på flere måder, f. eks. på grund af deres uforholdsmæssigt store rolle i udførelsen af husarbejdet og på grund af problemer ved håndteringen af menstruationshygiejne.
- Børn rammes i uforholdsmæssigt stor grad, da de i højere grad berøres af konsekvenserne af dårlig hygiejne.
- Personer med handicap eller særlige behov er også mere udsatte for konsekvenserne af vandfattigdom.
- Hjemløse, især personer, som sover i det fri, rammes hårdt af manglen på vand, sanitet og hygiejne på grund af deres ekstreme boligfattigdom.
- Europas største etniske minoritet, romaerne, mangler i vid udstrækning adgang til sikkert drikkevand og sanitet til en overkommelig pris. Hver tredje roma bor i en bolig uden rindende vand⁽²²⁾, og kun lidt over halvdelen har et indendørs toilet med skyl eller en bruser⁽²³⁾. Der er eksempler på, at marginaliserede befolkningsgrupper — hvor romaerne er overrepræsenteret — nægtes selv basale drikkevandstjenester, fordi de offentlige vandhaner lukkes⁽²⁴⁾, og bor i områder, hvor grundvandet er forurenet som følge af økonomiske aktiviteter⁽²⁵⁾.
- Migranter, navnlig papirløse migranter i midlertidig og uformel indkvartering, kan være særligt udsatte for ringe adgang til vandforsynings- og sanitetstjenester.
- Manglende adgang til vand og sanitet til en overkommelig pris kan påvirke sårbare husholdningers familievirksomheder og skabe sociale og økonomiske problemer.

⁽¹⁷⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.SMDW.ZS?locations=EU> (referenceår: 2020). Procentdelen af personer, der ikke anvender drikkevand fra en forbedret kilde, som er tilgængelig i deres hjem, og som er til rådighed, når det er nødvendigt, og fri for fækal og prioriteret kemisk forurening. Forbedrede vandkilder omfatter ledningsvand, borerer eller brønde, beskyttede skaktbrønde, beskyttede kilder og emballeret eller leveret vand.

⁽¹⁸⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.BASW.ZS?locations=EU> (referenceår: 2020). Denne indikator omfatter både de personer, der anvender basale vandtjenester, og de personer, der anvender sikkert forvaltede vandtjenester. Basale drikkevandstjenester defineres som drikkevand fra en forbedret kilde, forudsat at indsamlingstiden ikke overstiger 30 minutter for et omløb. Forbedrede vandkilder omfatter ledningsvand, borerer eller brønde, beskyttede skaktbrønde, beskyttede kilder og emballeret eller leveret vand.

⁽¹⁹⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sgd_06_10/default/table?lang=en. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en.

⁽²⁰⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sgd_06_20/default/table?lang=en. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en.

⁽²¹⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdho05/default/table?lang=en.

⁽²²⁾ <https://fra.europa.eu/da/content/fra-opinions-eu-midis-ii-roma>.

⁽²³⁾ <https://www.europarl.europa.eu/news/da/headlines/society/20200918STO87401/hvilken-slags-diskrimination-rammer-romaer-og-hvad-gor-eu-ved-det>.

⁽²⁴⁾ http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/thirsting-for-justice-march-2017.pdf.

⁽²⁵⁾ <https://eeb.org/wp-content/uploads/2020/04/Pushed-to-the-Wastelands.pdf>.

3.3. Geografiske forskelle i vand- og sanitetsinfrastrukturen er en vigtig — men ikke den eneste — faktor, når det gælder den socialt ulige adgang. På mange områder er der et sammenfald mellem infrastrukturproblemer og sociale problemer. Marginaliserede samfund i landdistrikterne kan stå i en særligt ugunstig situation. I ressourcefattede kvarterer med længerevarende renoveringsbehov bidrager infrastruktur af dårlig kvalitet desuden til vandfattigdom og miljøproblemer.

3.4. Samtidig påvirker demografiske ændringer den geografiske fordeling af efterspørgslen efter vandforsynings- og sanitetstjenester. Urbaniseringen øger presset på vandforsynings- og sanitetstjenesterne i mange tætbefolkede byområder. I andre dele af EU, navnlig — men ikke udelukkende — landdistrikterne, er befolkningsnedgangen en udfordring for nettenes drift.

3.5. Selv om førnævnte problemer med manglende adgang til vandforsynings- og sanitetstjenester primært berører sociale grupper, er en langt større andel af EU's befolkning — i gennemsnit 30 % — berørt af en eller anden form for vandstress, dvs. et misforhold mellem efterspørgslen efter og udbuddet af vand ⁽²⁶⁾. Befolkningen i Sydeuropa står over for alvorlige problemer med vandstress hele året. I andre dele af Europa forekommer der vandmangel lejlighedsvist og i specifikke hotspots. I alt lever otte mio. mennesker i Europa i områder med høj tørkefrekvens eller vandstress ⁽²⁷⁾. Klimaændringerne forventes at medføre en yderligere sæsonbetinget reduktion af vandtilgængeligheden de fleste steder i Europa.

3.6. Eftersom de ændrer de hydrologiske cyklusser og nedbørmønstrene og øger temperaturerne, er klimaændringerne desuden en vigtig faktor, der har indflydelse på vandstress og en direkte indvirkning på vand, sanitet og hygiejne på flere måder. Tørke, temperaturstigninger og endda ekstreme nedbørmængder mindsker vandtilgængeligheden og -kvaliteten og skader infrastrukturen, hvilket gør det vanskeligt at opretholde hygiejne- og sanitetsforholdene. Stigningen i vandstanden i havet kan mindske tilgængeligheden af drikkevand som følge af oversvømmelser og saltvandsindtrængning. Der foreligger begrænset dokumentation specifikt for Europa, men ud fra de globale tendenser kan det med rimelighed antages, at klimaændringerne har uforholdsmæssigt store konsekvenser for sårbare personer, husholdninger og samfund ⁽²⁸⁾.

3.7. Den mængde vand, som husholdningerne bruger, varierer betydeligt alt efter medlemsstaten, nemlig fra 77 til 220 liter per capita om dagen ⁽²⁹⁾. Der er en tendens til, at forbruget er lavere i de østlige end i de vestlige medlemsstater, og nogle af de sydlige medlemsstater har det største forbrug. Der er dog afvigende observationer ⁽³⁰⁾.

3.8. Selv om vandkvaliteten i EU generelt er god, er der stadig kvalitetsproblemer i nogle områder, hvilket fremgår af de sager om manglende overholdelse, der er indledt mod nogle medlemsstater i henhold til drikkevandsdirektivet. Desuden giver manglende adgang til sikkert forvaltet drikkevand, navnlig basale vandtjenester, en høj risiko for usikker anvendelse af drikkevand.

3.9. Tilfredsheden med drikkevandskvaliteten er generelt høj, men ikke universel. Resultaterne af en spørgeundersøgelse fra midten af 2010'erne viser, at 82 % af EU's indbyggere anså drikkevandskvaliteten i det område, hvor de bor, for at være god ⁽³¹⁾, mens ca. 7 % var uenige. Den generelle vurdering af drikkevandet i EU var ikke nær så positiv, idet blot 27 % var enige i, at der generelt er god adgang til sundt og rent vand i EU.

⁽²⁶⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/water-resources-across-europe-confronting>.

⁽²⁷⁾ Første høring om »Time for a Blue Deal«, den 27. februar 2023.

⁽²⁸⁾ <https://www.preventionweb.net/understanding-disaster-risk/risk-drivers/poverty-inequality>.

⁽²⁹⁾ Eureau, The governance of water services in Europe, 2020 <https://www.eureau.org/resources/publications/5268-the-governance-of-water-services-in-europe-2020-edition-2/file>.

⁽³⁰⁾ <https://smartwatermagazine.com/news/locken/water-ranking-europe-2020>.

⁽³¹⁾ <https://circabc.europa.eu/sd/a/0070b535-5a6c-4ee4-84ba-6f6eb1682556/Public%20Consultation%20Report.pdf>.

3.10. Mens langt størstedelen af EU's borgere bruger ledningsvand til vask, personlig hygiejne og madlavning, er andelen af personer, der bruger ledningsvandet som drikkevand, noget lavere. I midten af 2010'erne rapporterede over 90 %, at de brugte ledningsvand til madlavning, mens kun 55 % sagde, at de altid drak ledningsvandet direkte, og yderligere 10 % sagde, at de altid drak ledningsvandet efter filtrering.

3.11. I løbet af de seneste årtier har vand gennemgået en kommercialiseringsproces, og vandforsynings- og sanitetstjenesterne har gennemgået en privatiserings- og finansialiseringsproces. I de senere år har man sat spørgsmålstegn ved disse processer, og der er allerede eksempler på, at kommuner har taget vandtjenesterne tilbage. Vand er afgørende for livet, et fælles gode og en menneskeret. I den forbindelse mener EØSU, at vandforsynings- og sanitetstjenester som tjenesteydelser af almen interesse bør være underlagt en klar regulering, der garanterer serviceforpligtelser, for at sikre, at vand- og spildevandsforvaltningen gennemføres overalt til en overkommelig pris og med en tilstrækkelig servicekvalitet. Kommissionen bør opretholde de undtagelser for vand og spildevand i direktivet om koncessioner (2014/23/EU)⁽³²⁾, der blev indrømmet som følge af det vellykkede europæiske borgerinitiativ »Right2Water«. EØSU anbefaler, at Kommissionen undtager vandtjenester fra reglerne for det indre marked.

4. Prisoverkommelighed

4.1. Vandforsynings- og sanitetstjenesternes prisoverkommelighed giver anledning til stadig større bekymring for EU-borgerne — blandt andet på grund af den seneste stigning i energipriserne — og udgifterne til disse tjenester forventes at stige. Selv om udgifterne til vandforsynings- og sanitetstjenester generelt ikke udgør en uforholdsmæssigt stor byrde for husholdningerne, er dette ofte tilfældet for lavindkomsthusholdninger, og antallet af berørte husholdninger vil sandsynligvis stige. Hvis man anvender en tærskel på 3 %, står de fattigste 5 % af befolkningen i 13 EU-lande over for problemer med at få råd til vandforsynings- og sanitetstjenester, og i nogle lande er det endda de nederste 10 % af befolkningen, der er berørt⁽³³⁾. Samtidig kan en sådan tilgang til målingen af problemer med prisoverkommelighed diskuteres. Det kan være vanskeligt at måle og vise måske ikke problemets fulde omfang, da der ikke tages hensyn til husholdninger, der underforbruger, forskelle i vandpriser⁽³⁴⁾ og husholdningernes relative indkomstsituation.

4.2. Prisen på vandforsynings- og sanitetstjenester viser en høj grad af geografisk ulighed mellem og internt i landene⁽³⁵⁾, og manglen på detaljerede statistikker gør det umuligt at udarbejde en samlet oversigt. Distributionssystemerne i landdistrikterne er dog kendetegnet ved længere net og højere driftsomkostninger, hvilket fører til højere takster.

4.3. Foruden den lavere indkomst kan sårbare husholdninger være mere tilbøjelige til at have problemer med prisoverkommelighed på grund af ringere kvalitet, mindre effektivt udstyr og mere tid i hjemmet. Marginaliserede kvinder, børn og unge samt arbejdsløse rammes uforholdsmæssigt hårdt.

4.4. Selv om de fremherskende problemer med prisoverkommelighed kræver målrettede og effektive sociale foranstaltninger, kan der på nuværende tidspunkt ikke opnås et samlet overblik over EU-medlemsstaternes foranstaltninger til at tackle problemerne med prisoverkommelighed, herunder de foranstaltninger, der vedrører sårbare forbrugere. Desuden er der ikke noget samlet overblik over muligheden — eller den manglende mulighed — for at afbryde tjenesten og over minimumstjenesten. Der foreligger dog delvise oplysninger for nogle lande⁽³⁶⁾, og de viser en bred vifte af sådanne foranstaltninger til at tackle problemerne med prisoverkommelighed.

4.5. Vandrammedirektivet har uddybet princippet om, at forurenere betaler, gennem målet om fuld omkostningsdækning for at sikre økosystemernes sundhed. Anvendelsen af dette princip kan dog være i strid med princippet om universel adgang til drikkevand af høj kvalitet til overkommelige priser og har i praksis alvorlige sociale konsekvenser,

⁽³²⁾ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/23/EU af 26. februar 2014 om tildeling af koncessionskontrakter (EUT L 94 af 28.3.2014, s. 1).

⁽³³⁾ https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/blue_deal_fiasconaro.pdf.

⁽³⁴⁾ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e1b8a4b6-en/index.html?itemId=/content/component/e1b8a4b6-en>.

⁽³⁵⁾ <https://www.eureau.org/resources/publications/eureau-publications/5824-europe-s-water-in-figures-2021/file>.

⁽³⁶⁾ <https://www.wareg.org/documents/affordability-in-european-water-systems/>, <https://www.oecd.org/env/resources/15425332.pdf>.

navnlig stigende ulighed, eftersom de fattigste befolkningsgrupper enten står over for forholdsmæssigt højere takster eller ikke er underlagt ovennævnte princip. EØSU er af den opfattelse, at princippet om universel adgang til drikkevand af høj kvalitet til overkommelige priser bør være grundlæggende og tages i betragtning sammen med de miljöhensyn, der ligger bag princippet om, at forureneren betaler, og princippet om fuld omkostningsdækning.

4.6. Med menneskers ret til vand, beskyttelse af økosystemer og sociale hensyn for øje er vandtakststrukturen en vigtig løftestang for prisoverkommelighed, effektivitet, lighed og vandbevarelse. For at tage hensyn til alle disse mål kan der anvendes forskellige takststrukturer, blandt andet den, der blev foreslået af den særlige rapportør⁽³⁷⁾ for menneskers ret til sikkert drikkevand og sanitet på FN's 76. generalforsamling⁽³⁸⁾.

5. Bæredygtighed

5.1. EØSU beskæftiger sig i denne udtalelse ikke med miljøproblemer som saltvandsindtrængning eller forurening, der i sidste ende kan være årsag til sociale problemer. Der er fokus på de menneskelige aktiviteter, som fører til overudnyttelse og skaber konflikter vedrørende anvendelsen. Det mest velkendte problem af denne art er, når den ene parts brug af vand forhindrer en anden parts brug. I EU-lovgivningen og national lovgivning forsøger man at håndtere dette gennem forvaltning af vandløbsoplande⁽³⁹⁾, hvor der har været forskellige gennemførelses- og resultatniveauer i hele Europa.

5.2. Overudnyttelse medfører øget knaphed og forringelse af vandkvaliteten og tjenestens kvalitet. Forringelse af vandkvaliteten øger dog også knapheden, ikke fordi selve vandmængden bliver mindre, men fordi det reducerer den mængde vand, der er egnet til et hvilket som helst formål, eller i det mindste kræver større midler for at bringe vandet tilbage til acceptable standarder. For at tackle problemet med overudnyttelse bør der fokuseres på årsagerne i stedet for på de konsekvenser, der blev drøftet i det foregående punkt. Overudnyttelse medfører miljøproblemer, som er årsag til sociale problemer, eftersom menneskers aktiviteter er afhængige af økosystemer og navnlig sunde økosystemer.

5.3. Der er ved at opstå et særligt problem, nemlig udviklingen af superintensive landbrugs- og industriprojekter i vandfattige områder, som betyder, at disse projekter kun er mulige ved at hente vand fra andre vandområder og ved at overudnytte overfladevand, hvilket giver efterfølgende miljømæssige og sociale problemer. F.eks. fører overudnyttelsen af en flod til, at færre sedimenter og næringsstoffer når ud til havet, hvilket øger forringelsen af kystområderne og reducerer fiskebestandene. Alt i alt fører overudnyttelse til en udtømmning af økosystemerne, som først og fremmest påvirker de mest sårbare befolkningsgrupper.

5.4. Der opstår sociale problemer som følge af nedgangen i fiskeriet og potentielt som følge af et fald i turismen ved kysten. Mens man kan mindske problemerne med kystforringelse ved at støtte turismen gennem store investeringer, gælder det samme ikke for fiskebestandene. Hvis EU på den anden side lovgiver for at indstille de projekter, der medfører overudnyttelse, resulterer det i arbejdsløshed for de involverede arbejdstagere.

5.5. Lækager og tab⁽⁴⁰⁾ er ikke en følge af overudnyttelse, men udgør en ineffektiv og uacceptabel brug af vand. Dette er dog et problem, der kræver en særlig indfaldsvinkel. Når det gælder lækager og tab, er den vigtigste indfaldsvinkel for drikkevandsdistributørerne en økonomisk indfaldsvinkel⁽⁴¹⁾. Lækager og tab bekæmpes indtil det punkt, hvor det er dyrere at fortsætte med at bekæmpe dem end at leve med dem. Dette punkt ligger typisk på ca. 15 % for lækager og tab⁽⁴²⁾. En anden indfaldsvinkel er mulig, og i dag, hvor knapheden er stigende, er en sådan indfaldsvinkel i høj grad også nødvendig for at nå ud over de 15 %.

⁽³⁷⁾ Hans forslag er en trinvis takst, hvor det første trin bør være prismæssigt overkommeligt og endda gratis under visse omstændigheder under overholdelse af menneskers ret til vand. Det andet trin bør være en omkostningsdækningstakst og det tredje trin med meget højere priser, hvilket skaber krydssubsidiering fra luksus til grundlæggende anvendelser og forhindrer overudnyttelse. EECs mener, at definitionen af værdierne for hvert trin bør fastlægges af den enkelte medlemsstat eller endda af den enkelte vandforsynings- og sanitetstjeneste.

⁽³⁸⁾ »Risks and impacts of the commodification and financialization of water on the human rights to safe drinking water and sanitation«, rapport forelagt for FN's 76. Generalforsamling af den særlige rapportør om menneskers ret til sikkert drikkevand og sanitet, Pedro Arrojo Agudo, A/76/159.

⁽³⁹⁾ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2000/60/EF af 23. oktober 2000 om fastlæggelse af en ramme for Fællesskabets vandpolitiske foranstaltninger (EUT L 327 af 22.12.2000, s. 1) (vandrammedirektivet).

⁽⁴⁰⁾ Lækager og tab omfatter generelt vand, der er gået fysisk tabt, og vand, der ikke faktureres, idet der dog tages hensyn til, at noget af det vand, der ikke faktureres, er tilladt. Yderligere oplysninger kan findes i et hydrologisk regnskab.

⁽⁴¹⁾ I dette punkt henvises der for tabenes vedkommende ikke til et ikkefaktureret tilladt forbrug.

⁽⁴²⁾ Dette er den typiske målverdi, der anvendes i Portugal. Andre EU-lande kan have andre målverdier, men værdien i sig selv er ikke relevant for beskrivelsen af tankegangen.

6. Forvaltning

6.1. EØSU bemærker, at vandforsyning og sanitet på verdensplan er en kommunal kompetence med forskellige typer distributører (virksomheder eller kommunale tjenester), der betjener en eller flere kommuner, samt at langt størstedelen af befolkningen i EU og resten af verden forsynes af offentlige vandforsyningsselskaber. Ud over de forskellige former, som vandforsyningsvirksomhederne kan antage, skelnes der grundlæggende mellem offentlig og privat forvaltning. De har hver især forskellige former for forvaltning. Man kan også finde gode og dårlige eksempler på både offentlig og privat forvaltning. På grund af den private forvaltnings fokus på profit kan den dog have svært ved at opfylde kravet om, at tjenesten skal være universel, en dimension, som den offentlige tjeneste er bedre i stand til at opnå effektivt til en overkommelig pris og med en tilstrækkelig kvalitet i tjenesten. EØSU bemærker, at denne konstatering understøttes af eksemplerne på genindførelse af vandforsynings- og sanitetstjenester i de seneste to årtier.

6.2. For at sikre kvalitet i tjenesten, prisoverkommelighed og universelle tjenester er deltagelse af alle interessenter på ledelsesniveau og i tilsynsorganerne den bedste metode til at sikre, at vandforsyning og sanitet er på rette spor, når det gælder opfyldelsen af mål 6 for bæredygtig udvikling i et scenario med stadig større knaphed og stigende priser. Hvad angår vandforsyningsvirksomheder, er der en succeshistorie i Córdoba, hvor det kommunale selskab EMACSA har en fælles bestyrelse med deltagelse af interessenter, hvilket er et eksempel på deltagelsesbaseret ledelse⁽⁴³⁾. I stedet for at være ledet af én person bør tilsynsorganerne have en bestyrelse, der inddrager interessenterne, for at sikre en mere effektiv regulering.

6.3. Internationale floder og vandområder kan være en kilde til spændinger og i sidste ende konflikter mellem lande, selv inden for EU. EØSU mener og foreslår, at EU bør inddrages i den del af forvaltningen af vandløbsoplande, som flere medlemsstater er involveret i, og fastlægge generelle principper, konkrete mål og kvalificeret overvågning som den bedste måde at bidrage til vandforvaltningen på i en tid med knaphed, der medfører kriser af forskellig art.

6.4. Som det er nu, er vandforvaltningsmodellen ineffektiv (spredning af og mangel på hierarkiske tilsynsorganer og bureaukratisk uigennemsigtighed). Det er tvungende nødvendigt at finde en ny forvaltningsmodel for vandøkosystemer, navnlig dem, der involverer flere medlemsstater. En lang række myndigheder i vandsektoren, som er ansvarlige for de forskellige trin i vandkredsløbet, har modstridende visioner og mål og undertiden overlappende ansvarsområder. EØSU foreslår Kommissionen, at der indføres en forvaltningsramme for vandløbsoplande med politiske og tekniske organer på vandløbsoplandsniveau for med størst mulig effektivitet at sikre generel politisk vejledning og teknisk forvaltning samt inddragelse af alle interessenter gennem effektive deltagelsesmekanismer.

6.5. EØSU foreslår især en forvaltningsmodel, som er både politisk og teknisk, demokratisk og åben, og som kan medvirke til at gennemføre princippet om universel adgang til drikkevand af høj kvalitet til overkommelige priser for borgerne. EØSU foreslår, at der oprettes »forvaltningsudvalg«, som består af medlemmer fra alle de berørte lande, og som har til opgave at varetage den politiske forvaltning og løse eventuelle interessekonflikter mellem landene. Disse forvaltningsudvalg for vandløbsoplande bør bistås af et teknisk ekspertudvalg og varetage den tekniske forvaltning af vandløbsoplandene. »Forvaltningsudvalget« bør på en offentlig og stringent måde fastlægge ansvarshierarkiet mellem sig selv og de forskellige enheder, der eksisterer i de lande, som er involveret i vandløbsoplandet, så der hverken er uforeneligheder eller forvirring omkring ansvaret. Sideløbende med forvaltningsudvalget for vandløbsoplande bør der være et »rådgivende råd«. Dette råd bør bestå af civilsamfundsorganisationer, navnlig miljø-, klima- og forbrugerorganisationer og arbejdsmarkedets parter, og bør have til opgave at føre en struktureret civil dialog med »forvaltningsudvalget« og bidrage til at løse eventuelle interessekonflikter.

Bruxelles, den 13. juli 2023.

Oliver RÖPKE
Formand
for Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg

⁽⁴³⁾ Enrique Ortega de Miguel og Andrés Sanz Mulas, »Water Management in Córdoba (Spain): A Participative, efficient and Effective Public Model« i »Reclaiming Public Water«, TNI ed., 2005.